

## Úvery Svetovej banky v kontexte liberalizácie obchodných vzťahov rozvojových krajín<sup>1</sup>

Radoslav JUSKO\*

---

### World Bank Loans in the Context of Trade Liberalization in Developing Countries

#### Abstract

*Linkages among international trade, economic growth and poverty eradication have gained again increased attention in policies of the World Bank which has been criticized for its uniformed attitude towards developing countries and that the World Bank leads these countries to too rapid liberalization reforms. Paper tries to contribute to the debate on the World Bank's trade related activities on the basis of comparison of economic development of a group of developing countries which have liberalized their trade relations with the assistance of the World Bank's trade related loans with a group of countries which have not used them. The comparison is based on the analysis of index of determination trends and GDP growth rate trends are analysed using Richard's curve.*

**Keywords:** World Bank, trade liberalization, developing countries, economic growth

**JEL Classification:** O19, F13

---

#### Úvod

Väzba medzi medzinárodným obchodom, ekonomickým rastom a znižovaním chudoby je dlhodobou prítomnou v politikách medzinárodných inštitúcií a získala väčšiu pozornosť aj v rozvojových krajinách.

V otváracom prejave konferencie *WTO Public Forum 2007*, ktorá sa konala v dňoch 4. – 5. októbra 2007 v Ženeve, ministerka zahraničných vecí Libérie

---

\* Radoslav JUSKO, Vysoká škola ekonomická v Prahe, Fakulta medzinárodných vzťahov, Katedra svetovej ekonomiky, nám. W. Churchilla 4, 130 00 Praha 3, Česká republika; e-mail: juskoradoslav@yahoo.com

<sup>1</sup> Tento príspevok vznikol v rámci riešenia výskumného projektu Grantovej agentúry ČR 402/07/0253 a Výskumného zámeru FMV VŠE v Prahe č. MSM6138439909.

(bývalá ministerka obchodu) Olubanke King-Akerele naznačila, že v pripravovanej stratégii *Poverty Reduction Strategy Paper* pre Libériu bude podpora obchodnej, a hlavne exportnej orientácie krajiny zohrávať významnú úlohu. Vyzdvihnutím potreby zapojenia Libérie do Svetovej obchodnej organizácie (WTO) a apeláciou na Pascala Lamyho, generálneho riaditeľa WTO, poukázala na to, že úloha medzinárodných inštitúcií pri podpore tohto kanála ekonomického rozvoja krajiny je vnímaná pozitívne,<sup>2</sup> hoci kritika poukazuje na uniformnosť ich prístupu k rozvojovým krajinám a negatívne dopady rýchlych liberalizačných reforiem.

V tomto kontexte sa príspevok zaoberá významom úverovej politiky Svetovej banky (WB) v oblasti liberalizácie obchodných vzťahov rozvojových krajín a na základe analýzy vývoja temp rastu HDP Richardsovou krivkou a vývoja indexu determinácie základných makroekonomických veličín v čase sa snaží prispieť k diskusii o oprávnenosti kritiky Svetovej banky v tejto oblasti.

## 1. Vývoj vzťahu Svetovej banky a liberalizácie obchodu

Politika Svetovej banky v oblasti podpory zapájania menej vyspelých krajín do medzinárodných obchodných vzťahov sa začína formovať až v 60. rokoch dvadsiateho storočia. Do realizácie výskumu vedeného Belom Balassom na pôde Svetovej banky, ktorý poukázal na limity importnej substitúcie a zastrelil podporu exportnej orientácie rozvojových krajín, existoval široký konsenzus v tom, že obchodná politika by mala byť založená na importnej substitúcii, ktorá bola považovaná za synonymum industrializácie a ekonomického rastu [13, s. 3]. Z pohľadu rozvojových krajín tento prístup tiež podporoval snahy o prerušenie koloniálnych väzieb. Balassa dospel k záveru, že orientácia na zahraničné trhy a s tým spojený rast exportu má pozitívny vplyv na ekonomický rast. Výsledkom ním vedeného výskumu bolo odporúčanie devalvácie, zavedenie optimálnych exportných cieľ, nahradenie kvantitatívnych obmedzení importnými clami a ich následné zníženie [2].

Výrazná podpora liberalizácie obchodných vzťahov zo strany Svetovej banky sa začína v 80. rokoch menovaním Anny Krüger za hlavného ekonóma. Reformy obchodných politík vrátane znižovania cieľ sa stali hlavnou prioritou. Väzba na ekonomický rast bola vnímaná široko, prostredníctvom rastu produktivity inovatívnymi investíciami, rastu miery úspor, lepšej alokácie zdrojov, pozitívnych účinkov na makroekonomickú situáciu vrátane poklesu inflácie a rovnomernejšej distribúcie dôchodku.

---

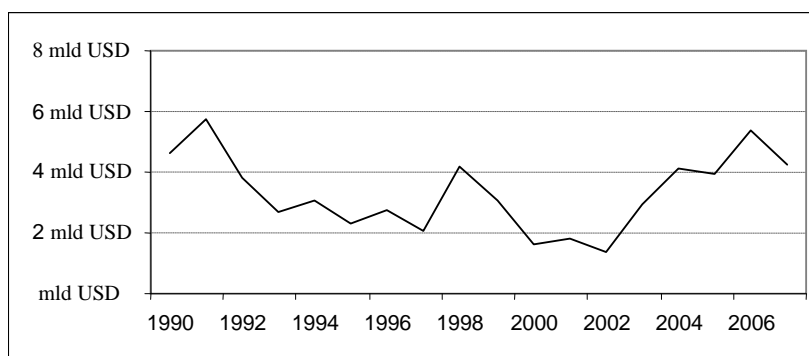
<sup>2</sup> Prejav O. King-Akerele na konferencii WTO Public Forum, 4.–5. októbra 2007 Ženeva, ktorej účastníkom bol aj autor.

Deväťdesiate roky predstavovali útlmové obdobie v oblasti podpory obchodných reforiem rozvojových krajín, hoci by sa dalo predpokladať, že výsledky multilaterálnych rokovaní Uruguajského kola GATT, založenie Svetovej obchodnej organizácie a následné formalizovanie spolupráce medzi Svetovou bankou a Svetovou obchodnou organizáciou posilnia aktivitu Svetovej banky v tejto oblasti. Vzťah Svetovej banky k WTO vychádzal z predpokladu, že rozšírená participácia rozvojových krajín vo WTO posilní ich obchodné reformy a podporí dôveru investorov [2, s. 4]. Formalizovanie spolupráce bolo reakciou aj na kritiku nekonzistentnosti prístupov medzinárodných inštitúcií. Z pohľadu WTO, ktorá nedisponuje prostriedkami umožňujúcimi efektívnu podporu rozvojových krajín, sa podpora a spolupráca so Svetovou bankou zdala kľúčová. Na druhej strane, rozvojové krajiny sa k užšej spolupráci stavali negatívne, ich postoj bol daný obavami z prepájania podmienok v prístupoch inštitúcií a z odlišností v hlasovacích systémoch, čo viedlo k obavám, že by mohli byť „trestané“ na pôde Svetovej banky v prípade blokovania zámerov rozvinutých krajín vo WTO.

Až nové kolo multilaterálnych rokovaní v Doha (Katar) z roku 2001 opäť podporilo aktivitu Svetovej banky v oblasti obchodných aspektov ekonomického rozvoja. O útlme aktivity v tejto oblasti v 90. rokoch a o jej následnom zintenzívnení po rokovaní v Doha svedčí vývoj objemu poskytnutých úverov s obchodným aspektom (graf 1). Od multilaterálnych rokovaní v Doha prioritu dostali úvery smerujúce do Latinskej Ameriky, Európy a Strednej Ázie (tab. 1).

G r a f 1

**Objem poskytnutých úverov Svetovej banky s obchodným aspektom**



*Prameň:* Vlastný prepočet na základe údajov [16].

Koncepcie ekonomického rozvoja presadzované Svetovou bankou sa odrazili v jej finančných nástrojoch a v podmienkach v nich obsiahnutých. Podmienky obchodného charakteru aktuálne predstavujú cca 15 % všetkých podmienok stanovených Svetovou bankou v pôžičkách pre rozvojovú politiku, zatiaľ čo na

konci 80. rokov a v 90. rokoch predstavovali približne ich štvrtinu. V súčasnosti Svetová banka v podmienkach, ktoré stanovuje, dáva väčší dôraz na podporu exportnej stránky obchodu rozvojových krajín (cca 40 % obchodných podmienok sleduje odstraňovanie exportných obmedzení, daní a licencií, podporu exportných pôžičiek, v roku 2007 1,3 mld USD, resp. 31 % objemu úverov sledovalo tento cieľ) a na podporu súkromného sektora (cca 35 % podmienok sa dotýka privatizácie, reformy tvorby cien, konkurenčnej politiky; v roku 2007 0,5 mld USD, resp. 12 % objemu úverov sledovalo ciele v oblasti regulácie a konkurenčnej politiky). Koncom 80. rokov sa však Svetová banka snažila sledovať primárne importnú stránku a rast konkurencie vstupom zahraničných tovarov (cca 40 % podmienok sledovalo odstraňovanie kvantitatívnych a znižovanie colných obchodných bariér). Tento posun vychádza z poklesu colných sadziieb a je podporovaný aj výskumom na pôde Svetovej banky, podľa ktorého je väzba medzi exportnou výkonnosťou a ekonomickým rastom (pozri napr. [15]).

T a b u ľ k a 1

**Objem úverov Svetovej banky s obchodným aspektom podľa regiónov (v mil. USD)**

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Afrika	597	128	618	1 033	623	863	1 700
Východná Ázia a Pacifik	250	103	434	420	418	608	466
Európa a stredná Ázia	248	44	629	711	1 438	1 059	1 345
Latinská Amerika a Karibik	109	554	720	1 173	1 236	2 236	229
Stredný východ a severná Afrika	17	70	6	409	0	0	151
Južná Ázia	594	500	524	353	245	620	351

*Prameň:* Vlastný prepočet na základe údajov [16].

Redukovaním počtu typov úverových produktov na dva inštrumenty, investičný inštrument a inštrument pre rozvojovú politiku, a ich flexibilitou sa Svetová banka snaží „stať efektívnejším rozvojovým partnerom“ [4, s. 1]. Odstránením interného maximálneho limitu podielu pôžičiek na rozvojovú politiku si vytvára priestor na flexibilnejší prístup k financovaniu potrieb rozvojových krajín.

## 2. Zvolený prístup

Svetová banka uznáva potenciál medzinárodného obchodu pre rozvojové krajiny, ako aj to, že jeho samotná liberalizácia nepostačuje a že pozitívny vplyv liberalizačných opatrení musí byť podporený vhodnými politikami v oblasti investícií, akumulácie ľudského kapitálu, inštitucionálnymi reformami a pod. Na tieto aspekty sa snaží reagovať poskytovaním úverových programov a prostredníctvom stanovených podmienok je schopná ovplyvniť politiku rozvojových krajín v tejto oblasti.

Najvýznamnejším momentom, v ktorom je Svetová banka schopná prostredníctvom poskytnutých úverov s obchodným aspektom ovplyvniť ekonomický vývoj vo väzbe na liberalizačné opatrenia, je obdobie, keď krajina pripravuje reformu obchodných vzťahov (uvažované obdobie dvoch rokov) a obdobie nasledujúce po liberalizačných opatreniach (uvažované obdobie troch rokov), keď sa začínajú prejavovať efekty (pozitívne i negatívne), na ktoré je potrebné reagovať.

Na hodnotenie efektu úverov Svetovej banky v oblasti liberalizácie obchodných vzťahov rozvojových krajín použijeme komparáciu ekonomického vývoja skupiny krajín, ktoré liberalizovali svoje obchodné vzťahy za asistencie Svetovej banky (v období  $t_2$  až  $t_{+3}$  prijali úver s obchodným aspektom) so skupinou krajín, ktoré túto asistenciu nevyužili. Ako podklad využijeme štúdiu Salinasa a Aksoya [12, s. 35], ktorá uvádza obdobia, keď v jednotlivých rozvojových krajinách došlo k liberalizácii obchodných vzťahov (pozri príloha 1). Odlišné obdobie liberalizačných opatrení a geografická nejednotnosť by mali znižovať vplyv externých faktorov, čím by hodnotenie vplyvu liberalizácie obchodu a efektu úverov Svetovej banky malo byť relevantnejšie.

Analýzu odlišností ekonomického vývoja oboch skupín krajín založíme na interpretácii indexu determinácie (podielu medziskupinovej na celkovej variabilite), ktorý vyjadruje význam triediaceho faktora [6, s. 9], čiže rozdelenia podľa asistencie Svetovej banky. Ak budeme predpokladať stabilitu, resp. trend vývoja indexu determinácie pred liberalizačnými opatreniami a ak v nasledujúcom období dôjde k zmene tohto trendu, dá sa usudzovať na rast významu triediaceho prvku, čiže existenciu divergencie, resp. konvergencie vývoja veličiny oboch skupín krajín.

Ďalej, pokiaľ liberalizácia obchodu má pozitívny vplyv na rastové charakteristiky rozvojových krajín, potom trendová funkcia priemerných temp rastu HDP oboch skupín krajín v období  $t_{-5}$  až  $t_{+10}$  by mala byť dobre popísateľnou funkciou, ktorá predpokladá nízky rast v období pred liberalizačnými opatreniami a vyššiu hladinu rastu po ich realizácii. Na popis trendu vývoja temp rastu HDP a komparáciu oboch skupín krajín použijeme tvar Richardsovej funkcie, ako ho uvádza Hlubinka [7, s. 58], doplnený o parameter  $k$ , aby za podmienky  $b > 1$  a  $c > 0$ ,  $\lim_{t \rightarrow -\infty} R_{(t)} = k$ :

$$R_{(t)} = k + a * (1 + (b - 1) * e^{-c * (t - d)})^{1 / (1 - b)}$$

kde

- $R_{(t)}$  – tempo rastu HDP v čase  $t$
- $k$  – počiatočná hladina tempa rastu HDP (pred liberalizačnými opatreniami)
- $a$  – zvýšenie hladiny tempa rastu HDP (po liberalizácii)
- $b$  a  $c$  – proces zvýšenia tempa rastu HDP z hladiny  $k$  na hladinu  $k + a$
- $d$  – bod inflexie krivky.

### 3. Špecifiká rozvojových krajín

Väzby medzi obchodom, ekonomickým rastom a znižovaním chudoby v rozvojových krajinách vykazujú určité špecifiká, ktoré limitujú prínosy z liberalizačných opatrení.

#### *Nevhodná makroekonomická politika*

Prvým aspektom, ktorý potenciálne redukuje prínosy zo širšieho zapojenia menej vyspelých krajín do svetovej ekonomiky, sú nevhodné makroekonomické politiky, napríklad nekompletná stabilizácia vedúca k protichodnej monetárnej a fiškálnej politike, ktorá vytláča úvery zo súkromného sektora a redukuje vznik nových firiem, alebo vedie k apreciácii reálneho kurzu znižujúceho konkurencieschopnosť domácich výrobcov [12, s. 10]. Colné príjmy v rozvojových krajinách často predstavujú významný zdroj fiškálnych príjmov a ich výpadok nie sú schopné nahradiť z iných zdrojov.

#### *Nedostatočná fyzická a právna infraštruktúra*

Nedostatočná „infraštruktúra“ pre obchod, ako právny systém, dopravné systémy, štandardizácia, colné procedúry, zastaraná a nevhodná legislatíva, predstavujú zásadné obmedzenie flexibility exportérov, ako aj investorov a pre odľahlé oblasti. Napríklad legislatíva Senegalu nerátala s možnosťou exportu služieb, ale iba tovarov. Spoločnosti snažiace sa exportovať „riešenia“ trvalo niekoľko mesiacov, kým štátne orgány umožnili export týchto služieb.

#### *Pracovná sila*

Vo väčšine rozvojových krajín odvetvia náročné na objem pracovnej sily zohrávajú dôležitú úlohu pri znižovaní chudoby [9, s. 5]. Rast týchto odvetví je schopný absorbovať značné množstvo pracovných síl, ale negatívne šoky v týchto odvetviach (vyvolané napr. liberalizačnými opatreniami) môžu mať výrazné sociálne dopady s malou možnosťou presunu pracovných síl do iných odvetví.

Nedostatočná vzdelanosť a štruktúra vzdelanosti môžu predstavovať obmedzenie pre plné využitie príležitostí vytvorených liberalizačnými opatreniami. Hoci veľké množstvo vládnych výdavkov napríklad v Senegale smeruje do školstva, kde sa vzdelávajú študenti primárne v oblasti histórie a geografie, spoločnosti fungujúce v oblasti programovania na domácom trhu mali problémy nájsť expertov schopných pracovať na najnovšej platforme programovacích jazykov.

---

<sup>3</sup> Parameter  $b$  charakterizuje, v blízkosti ktorej asymptoty sa nachádza inflexný bod, ak  $b > 2$ , väčšia časť priblíženia hornej asymptoty sa deje konvexným spôsobom, ak  $b < 2$ , tak konkávne, ak  $b = 2$ , tak funkcia je symetrická podľa inflexného bodu. Parameter  $c$  vyjadruje, ako rýchlo dôjde k dosiahnutiu vyššej hladiny.

### ***Slabá participácia malých a stredných podnikov***

Nové príležitosti v oblasti obchodu vo všeobecnosti sú schopné viac využiť veľké spoločnosti ako malé a stredné podniky (MSP), ktoré majú oproti veľkým spoločnostiam menšie kapacity a nie sú schopné vytvárať špecializované oddelenia pre zahraničný obchod. Dôvodmi malej participácie MSP na prínosoch obchodu v rozvojových krajinách sú: a) ich slabá organizovanosť, z čoho prameňa vysoké náklady získavania relevantných informácií a formovania postojov; b) nedostatok informácií poskytovaných zo strany miestnych vlád; c) absencia dôvery štátnych inštitúcií v ich MSP a súkromný sektor všeobecne.

### ***Štruktúra exportu***

Export mnohých rozvojových krajín závisí od malého počtu primárnych komodít, pre ktoré je charakteristická nízka pridaná hodnota a malé možnosti zvyšovania kvality. Závislosť exportu od úzkeho profilu primárnych komodít znamená výrazné zmeny postavenia krajiny v ekonomických vzťahoch v závislosti od vývoja cien na svetových trhoch, o čom svedčí väčšia volatilita zmenných relácií oproti rozvinutým krajinám. Pokles cien primárnych komodít, ako ukazuje *Economist Commodity-Price Index*, sa zastavil v rokoch 2001 – 2002 a súčasný vývoj cien nerovnomerne ovplyvnil jednotlivé krajiny. Zisky dosahujú krajiny exportujúce ropu a niektoré nerastné suroviny, zatiaľ čo väčšina krajín exportujúcich poľnohospodárske produkty a priemyselné výrobky nezaznamenala pozitívne výsledky.<sup>4</sup>

## **4. Rozdielny ekonomický vývoj?**

Obe skupiny krajín v celom sledovanom období ( $t_5$  až  $t_{+10}$ ) využívali oficiálnu rozvojovú finančnú podporu.<sup>5</sup> Skupina krajín, ktoré v procese liberalizácie svojho obchodu využili úvery Svetovej banky, mala v celom období priemerne o 2,15 % vyšší podiel oficiálnej rozvojovej finančnej podpory na HDP, najvyšší podiel na HDP dosiahla práve v roku liberalizácie (9,81 % HDP) a vo dvoch nasledujúcich rokoch, a od tohto momentu klesala. V druhej skupine krajín, okrem roka liberalizácie, keď výraznejšie vzrástla multilaterálna oficiálna podpora,

<sup>4</sup> Podľa [10] ceny kakaa, čaju, bavlny, cukru, kukurice a ryže nedosahujú ani priemerné ceny z rokov 1945 – 1980, na druhej strane ceny banánov, kaučuku, pšenice a palmového oleja výrazne prekročili priemerné ceny z rokov 1945 – 1980.

<sup>5</sup> V definícii OECD sa oficiálna *rozvojová finančná podpora* skladá z multilaterálnej oficiálnej pomoci, ktorú poskytujú medzinárodné finančné inštitúcie, z bilaterálnej oficiálnej rozvojovej pomoci poskytovanej vládami, ako aj z ostatných oficiálnych tokov s rozvojovým účelom, ktorých charakteristiky neumožňujú, aby patrili do predchádzajúcich dvoch skupín.

v celom období klesala. V oboch skupinách krajín predstavovala multilaterálna oficiálna podpora, súčasťou ktorej je aj podpora poskytovaná Svetovou bankou, najväčší podiel na oficiálnej rozvojovej finančnej podpore (55 %, resp. 52 %). Bilaterálna podpora mala väčší podiel na celkovej podpore v prvej skupine krajín, kde tvorila 37 % (resp. 30 %) poskytnutej pomoci. Tento vývoj naznačuje, že multilaterálne inštitúcie výrazne podporovali liberalizáciu obchodných vzťahov menej vyspelých krajín, hlavne skupinu krajín, ktorú úvermi s obchodným aspektom podporila aj Svetová banka.

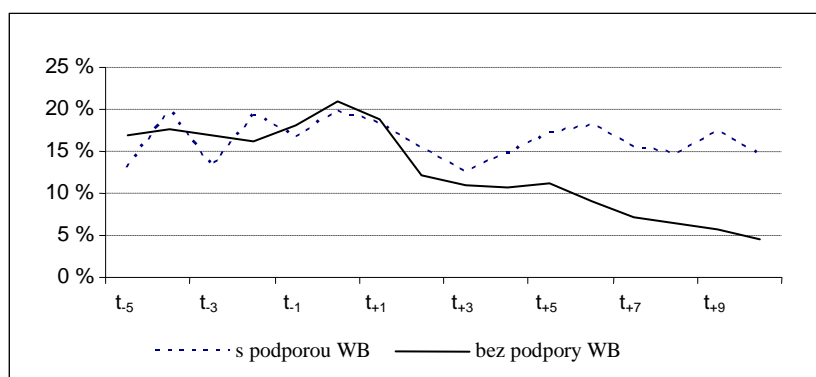
V súvislosti s úvermi s obchodným aspektom Svetovej banky je zaujímavé, že väčšina z nich bola poskytnutá až po realizácii liberalizačných opatrení v jednotlivých krajinách, čo svedčí o menšej angažovanosti Svetovej banky v štádiu príprav na uvoľnenie obchodných bariér.

### **Inflačný vývoj**

Vysoká a nestabilná miera inflácie môže predstavovať nevhodné prostredie pre ekonomický rozvoj. Obidve skupiny krajín realizovali liberalizačné opatrenia pri obdobnej úrovni miery inflácie (pokiaľ sa neuvažuje s Brazíliou, Argentínou, so Zambiou a s Mexikom, ktoré boli postihnuté hyperinfláciou; pozri graf 2).

G r a f 2

**Vývoj miery inflácie** ( $t$  – rok liberalizácie)



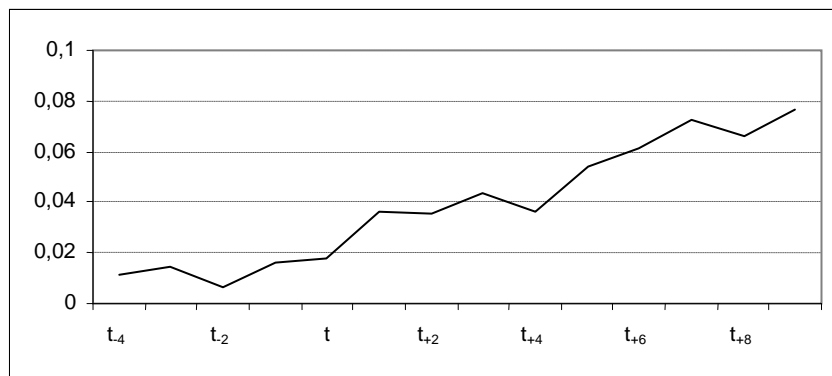
Prameň: Vlastný prepočet na základe údajov [20].

Stabilný vývoj indexu determinácie do obdobia liberalizácie naznačuje podobný inflačný vývoj. Jeho rast od  $t_{+1}$  poukazuje na odlišnosti vývoja (graf 3). Skupina krajín, ktoré liberalizovali bez úverovej asistencie Svetovej banky, dokázala po realizácii liberalizačných opatrení značne znížiť mieru inflácie, zatiaľ čo vývoj v krajinách, ktoré nevyužili úvery Svetovej banky, nevedol k výraznejšiemu zníženiu inflácie.



G r a f 3

**Vývoj indexu determinácie inflácie** ( $t$  – rok liberalizácie)



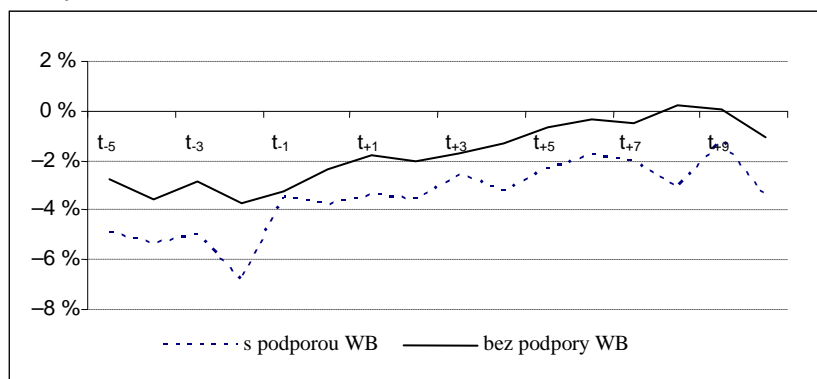
*Prameň:* Vlastný prepočet na základe údajov [20].

### **Rozpočtový vývoj**

V oboch skupinách krajín sa nenapĺňajú obavy zo zhoršenia schodkov verejných rozpočtov v dôsledku liberalizácie obchodných vzťahov a straty veľkej časti rozpočtových príjmov. Naopak, ukazuje sa pozitívny vývoj v oboch skupinách krajín, hoci krajiny, ktoré realizovali liberalizačné opatrenia s asistenciou úverov Svetovej banky, vykazovali horšie výsledky (graf 4).

G r a f 4

**Rozpočtový deficit k HDP** ( $t$  – rok liberalizácie)



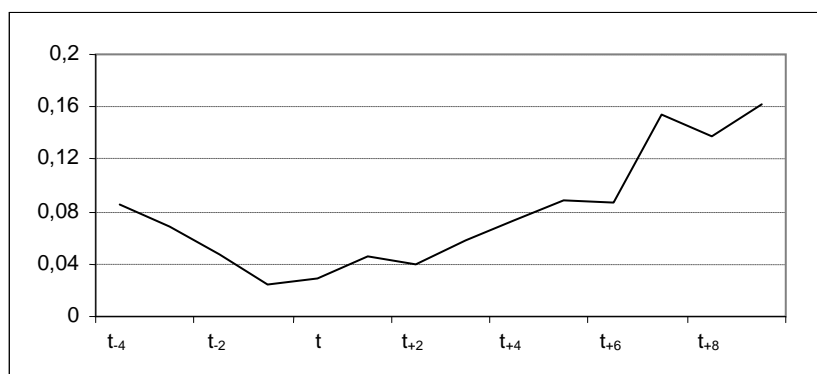
*Prameň:* Vlastný prepočet na základe údajov [17; 20].

Klesajúci index determinácie do obdobia liberalizácie naznačuje zblížovanie vývoja deficitu verejných rozpočtov v období do liberalizácie obchodu, zatiaľ čo jeho rastúca tendencia v období po realizácii liberalizácie ukazuje, že skupina

krajín, ktorá liberalizovala obchod s asistenciou úverov Svetovej banky, nedosahovala taký pozitívny vývoj v znižovaní deficitu ako druhá skupina krajín (graf 5). Klesajúca minimálna hladina významnosti tiež potvrdzuje, že práve v týchto dvoch skupinách krajín došlo k odlišnému ekonomickému vývoju. Tento vývoj je zaujímavý, lebo znižovanie deficitov verejných rozpočtov je jedna zo základných podmienok sledovaných Svetovou bankou, a často kritizovaný prvok koncepcií Svetovej banky. Tento vývoj môže vychádzať nižších hodnôt ekonomického rastu, ktoré brzdili rozpočtové príjmy a kompenzáciu zníženia colných príjmov.

G r a f 5

**Vývoj indexu determinácie rozpočtového deficitu k HDP ( $t$  – rok liberalizácie)**



Prameň: Vlastný prepočet na základe údajov [17; 20].

### ***Vývoj prílevu priamych zahraničných investícií***

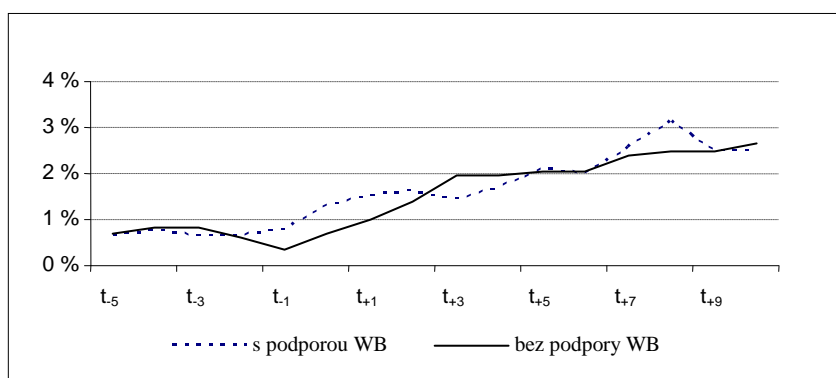
Prílev priamych zahraničných investícií (PZI) sa vo všeobecnosti spája s pozitívnym vplyvom na ekonomiku, so širším prístupom na zahraničné trhy, s prenosom vyspelejších technológií, spolu s efektívnejšími pracovnými postupmi, ako aj s vytváraním nových pracovných príležitostí. Faktory ovplyvňujúce investičné rozhodovanie naznačujú, že liberalizácia obchodných vzťahov môže atraktívniť krajinu pre zahraničných investorov.

V súlade s očakávaním po realizácii liberalizačných opatrení v oboch skupinách krajín došlo k zvýšeniu objemu a podielu PZI na HDP. V skupine krajín, ktoré liberalizovali obchod s úverovou podporou Svetovej banky, došlo k významnému prechodnému zvýšeniu podielu PZI na HDP nad úroveň dosahovanú druhou skupinou krajín, na čo poukazuje aj vývoj indexu determinácie v čase do obdobia tesne po liberalizácii obchodu (grafy 6 a 7). Dôvodom tohto vývoja môže byť zvýšenie dôveryhodnosti tejto skupiny krajín dôkladnou analýzou zo

strany Svetovej banky a dôveru môže podporiť aj ucelená koncepcia ekonomického rozvoja, na ktorú poskytované úvery nadväzujú. Po krátkodobo lepšej výkonnosti prevej skupiny krajín sa ukazuje obdobný vývoj.

G r a f 6

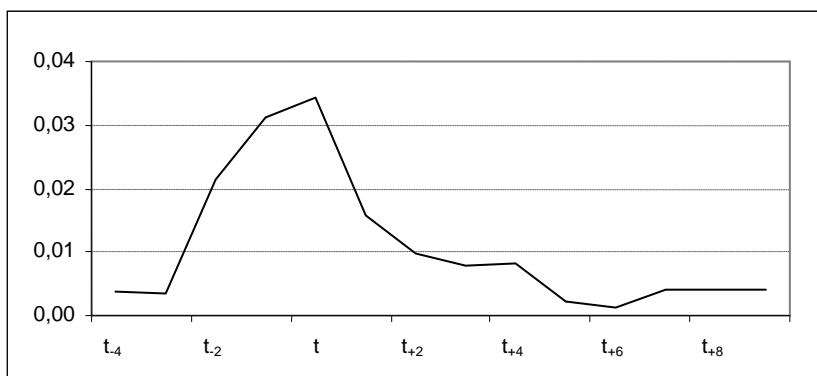
**Podiel FDI na HDP ( $t$  – rok liberalizácie)**



*Prameň:* Vlastný prepočet na základe údajov [17].

G r a f 7

**Vývoj indexu determinácie podielu FDI na HDP ( $t$  – rok liberalizácie)**



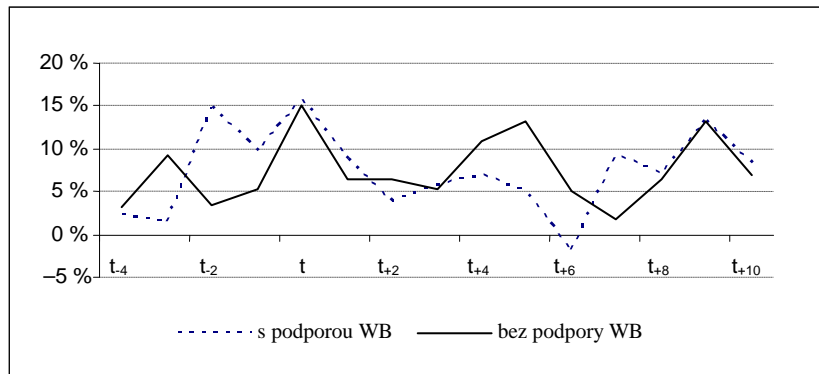
*Prameň:* Vlastný prepočet na základe údajov [17].

### **Vývoj exportnej aktivity rozvojových krajín**

Exportná aktivita sa vníma ako potenciálny zdroj rastu HDP, zvyšovania produktivity prostredníctvom priameho kontaktu s medzinárodným prostredím, aplikáciou novších technológií. Taktiež vývoj tempa rastu exportu, a hlavne jeho podiel na HDP naznačujú mieru zapojenia národnej ekonomiky do medzinárodných vzťahov.

G r a f 8

**Tempo rastu exportu v cenách roku 1990 ( $t$  – rok liberalizácie)**

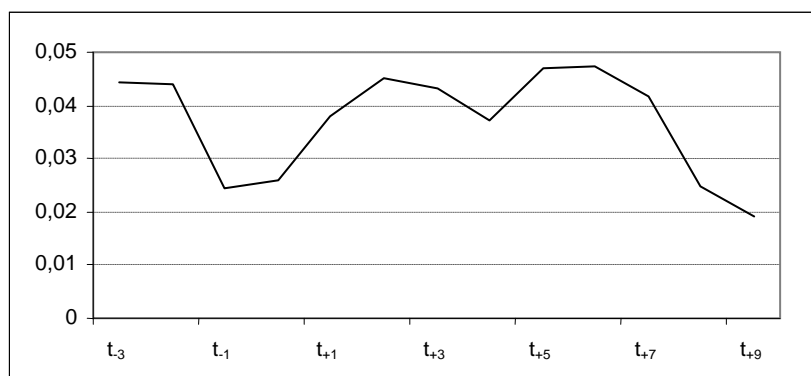


*Prameň:* Vlastný prepočet na základe údajov [17].

Napriek tomu, že obe skupiny krajín v oblasti tempa rastu exportu vykazovali obdobné charakteristiky, ukazuje sa, že krajiny bez úverov Svetovej banky udržali v strednodobom horizonte vyššiu úroveň tempa rastu exportov (graf 8). V oboch skupinách krajín v období prebiehajúcej liberalizácie dochádza k zvýšeniu podielu exportov na HDP a následnému „ustáleniu“ na vyššej úrovni. V skupine krajín, ktoré realizovali liberalizačné opatrenia bez úverovej asistencie Svetovej banky, hoci začínali na približne rovnakej úrovni ako druhá skupina krajín, je zvýšenie podielu exportov na HDP výraznejšie.

G r a f 9

**Vývoj indexu determinácie tempa rastu exportu ( $t$  – rok liberalizácie)**



*Prameň:* Vlastný prepočet na základe údajov [17].

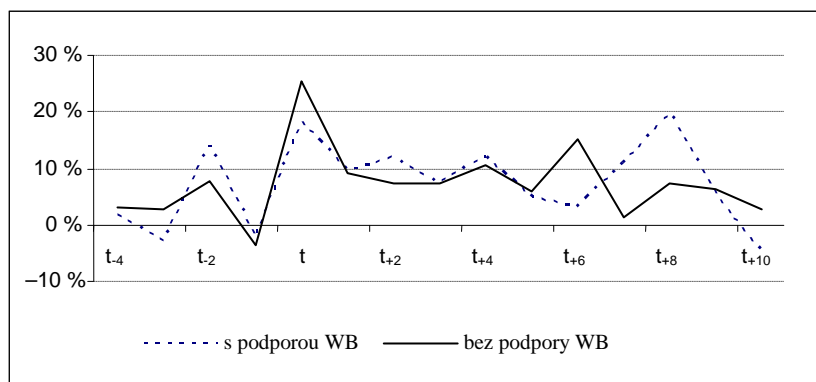
Vývoj indexu determinácie tempa rastu exportu v čase (graf 9) potvrdzuje čiastočne odlišný vývoj v oboch skupinách krajín (Dominikánska republika, Stredoafriická republika a Paraguaj v období po liberalizácii dosiahli extrémne hodnoty). Kolísajúce hodnoty minimálnej hladiny významnosti tiež potvrdzujú mierne odlišný vývoj. Pozitívny vývoj tempa rastu exportu pred realizovaním liberalizácie v skupine krajín, ktoré využili úvery Svetovej banky, je čiastočne pozitívne ovplyvnený devalváciou odporúčanou Svetovou bankou.

### Vývoj importu

Odstraňovanie obchodných bariér rozvojové krajiny vnímajú s obavami, že domáca produkcia môže byť vytlačená exportmi zo zahraničia. Na druhej strane, ekonomická teória uznáva aj možný pozitívny vplyv importov prostredníctvom importu kapitálových hodnôt a poznatkov, ktoré môžu nahrádzať existujúce menej efektívne výrobné procesy.

G r a f 10

**Tempo rastu importu v cenách roka 1990 ( $t$  – rok liberalizácie)**



Prameň: Vlastný prepočet na základe údajov [17].

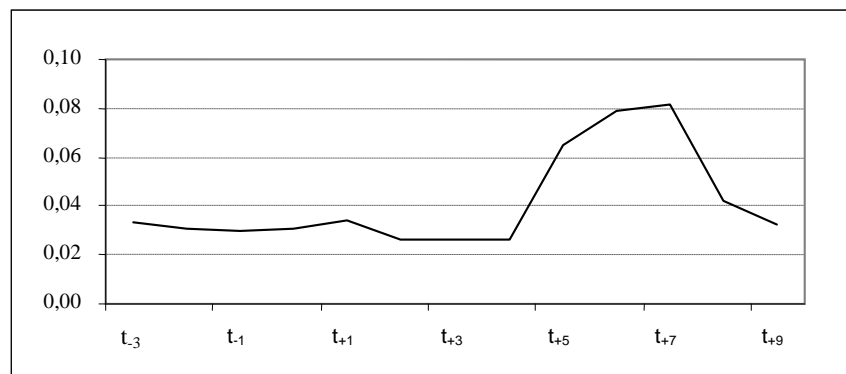
V oboch skupinách sa potvrdzuje, že po uvoľnení obchodných bariér dochádza k výraznému prechodnému zvýšeniu nárastu importov (graf 10) a dochádza aj k zvýšeniu podielu importov na HDP. Veľmi podobný vývoj rastu importov v oboch skupinách krajín naznačuje, že úvery Svetovej banky nevedú krajiny k nadpriemerným importom, na čo poukazujú kritické hlasy.

Stabilita vývoja indexu determinácie spolu s vysokými hodnotami minimálnej hladiny významnosti potvrdzuje podobnosť vývoja temp rastu importu v oboch skupinách krajín (graf 11). Vzhľadom na vývoj tempa rastu exportu sa ukazuje, že skupina krajín, ktoré liberalizovali svoj obchod bez asistencie úverov Svetovej banky a ktoré dosahovali strednodobo vyššie tempo rastu exportu, sa

rýchlejšie zapájala do svetovej ekonomiky. Skupina krajín, ktoré nevyužili úvery Svetovej banky, dokázala výraznejšie znížiť deficit bežného účtu platobnej bilancie, čo pri podobnom vývoji tempa rastu importu naznačuje lepšiu exportnú výkonnosť. Zníženie colných bariér bolo čiastočne kompenzované devalváciou, čo brzdilo domáci dopyt po importovaných tovaroch.

G r a f 11

**Vývoj indexu determinácie tempa rastu importu ( $t$  – rok liberalizácie)**



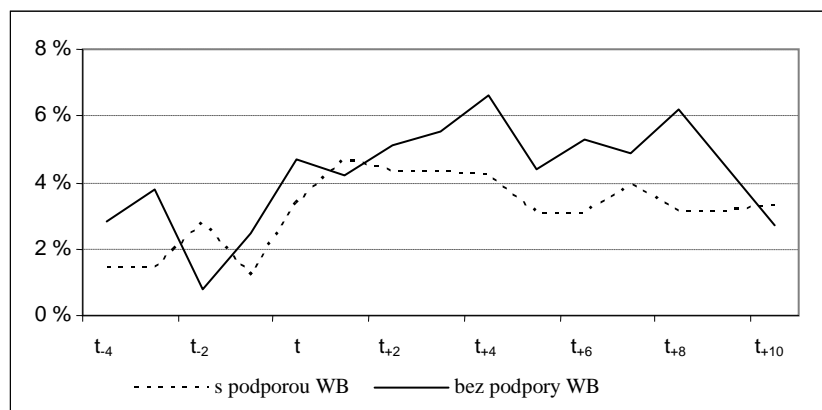
Prameň: Vlastný prepočet na základe údajov [17].

### **Vývoj tempa rastu HDP**

V oboch skupinách krajín sa efekt liberalizačných opatrení prejavuje zvýšením tempa rastu HDP (graf 12). Obdobný vývoj v oboch skupinách krajín potvrdzuje názor o pozitívnom vplyve liberalizačných opatrení na ekonomický rast.

G r a f 12

**Tempo rastu HDP v cenách roka 1990 ( $t$  – rok liberalizácie)**



Prameň: Vlastný prepočet na základe údajov [20].

Na analýzu odlišností temp rastu HDP oboch skupín krajín použijeme vyrovnanie priemerných temp rastu HDP oboch skupín krajín podľa Richardsovej krivky, ktorá nám umožní porovnať rastové charakteristiky oboch skupín krajín. Najvhodnejšie parametre kriviek sú uvedené v tabuľke 2.

T a b u ľ k a 2

**Parametre Richardsovej krivky<sup>6</sup>**

Parameter	S podporou Svetovej banky	Bez podpory Svetovej banky
<i>k</i>	1.714	2.469
<i>a</i>	2.124	2.348
<i>b</i>	1.590	2.261
<i>c</i>	18.013	9.703
<i>d</i>	4.929	4.712

*Prameň:* Vlastný prepočet.

Z parametrov Richardsovej krivky vyplýva, že krajiny, ktoré liberalizovali obchod bez pomoci úverov Svetovej banky, začínali na nižšej hladine ekonomického rastu o 0,634 % (pozri parameter *k*), ako aj to, že krajiny, ktoré liberalizovali svoj obchod bez asistencie Svetovej banky, zvýšili tempo svojho ekonomického rastu o 0,224 % viac ako druhá skupina krajín (pozri diferenciu parametrov *a* a *k*), čo svedčí o menšej výkonnosti skupiny krajín, ktorej asistovala Svetová banka. Vysoké hodnoty parametra *c* v oboch skupinách krajín naznačujú, že liberalizácia obchodu „relatívne rýchlo“ vedie k zvýšeniu tempa rastu HDP. Mierne odlišné hodnoty parametra *d* indikujú mierne oneskorený vývoj v skupine krajín s asistenciou Svetovej banky, ako aj hodnoty parametra *b* v tejto skupine krajín o pozvoľnejšom zvyšovaní tempa rastu HDP.

Z interpretácie Richardsových kriviek je možné usudzovať na nižšiu a pozvoľnejšiu výkonnosť krajín, ktorým Svetová banka prostredníctvom svojich úverov v liberalizácii obchodu pomáhala.

**Záver**

Vo všeobecnosti sa zdá, že liberalizácia obchodných vzťahov rozvojových ekonomík má na ich ekonomický vývoj pozitívny vplyv. Zvýšený kontakt s medzinárodnými trhmi prostredníctvom rastu exportu, importu, ako aj prostredníctvom

<sup>6</sup> Model popisujúci skupinu krajín, ktoré liberalizovali obchod s asistenciou úverov Svetovej banky, ukazuje 71 % variability v rámci ekonomického vývoja, neprítomnosť autokorelácie nesytematickej zložky potvrdzuje Durbinova-Watsonova štatistika (1,77), ako aj autokorelačný koeficient (0,07). Pre skupinu krajín, ktoré liberalizovali svoj obchod bez asistencie úverov Svetovej banky, model popisuje 47 % variability pri hodnote Durbinovej-Watsonovej štatistiky 1,757 a autokorelačného koeficientu -0,009.

zvýšeného prílevu PZI sa odzrkadľuje v následnom zlepšení rastových tendencií, zhoršenie vnútornej a vonkajšej ekonomickej situácie sa neprejavuje.

Pri porovnaní ekonomického vývoja skupiny krajín, ktoré liberalizovali svoje obchodné vzťahy za asistencie úverov Svetovej banky, so skupinou, ktorá túto možnosť nevyužila, sa ukazuje, že podpora zo strany Svetovej banky nevedie krajiny k dosahovaniu lepších ekonomických výsledkov, čo čiastočne potvrdzuje oprávnenosť tvrdením kritikov politiky Svetovej banky. To, že väčšina úverov s obchodným aspektom bola poskytnutá až po realizácii liberalizačných opatrení, naznačuje, že Svetová banka reaguje až na vzniknuté otázky a málo sa angažuje v prípravných procesoch. Dôvodnosť tohto konštatovania vyplynula z prezentovaného vývoja základných makroekonomických veličín.

Podobnej témy sa dotkla aj štúdia *Independent Evaluation Group*,<sup>7</sup> ktorá (okrem iného) porovnávala ekonomické výsledky 45 krajín pred liberalizáciou a po nej. Štúdia v rozpore s prezentovanými výsledkami dospela k tomu, že krajiny podporené úverom Svetovej banky dosiahli vyššie tempo rastu HDP (v období 3 až 5 rokov po liberalizácii priemerne o 0,3 %), vyššie tempo rastu podielu exportu na HDP o 3,3 %, nižšie tempo rastu importu na HDP o 2 % a vyšší podiel investícií na HDP o 1,7 %. Podľa tejto štúdie krajiny, ktoré nevyužili úvery Svetovej banky, dokázali výraznejšie znížiť mieru inflácie a zlepšiť bežný účet platobnej bilancie. Štúdia poukazuje na pozitívny vplyv úverov Svetovej banky na základe rozdelenia krajín podľa toho, či v období dva roky pred a osem rokov po liberalizácii obchodu získali akýkoľvek úver od Svetovej banky. Takto príliš dlho nastavené obdobie, podľa ktorého sú krajiny rozdeľované, môže však výrazne skresľovať efektivitu Svetovej banky v procese liberalizácie.

Za úvahu teda stojí vyššia angažovanosť Svetovej banky v prípade postupujúcej liberalizácie obchodných vzťahov rozvojových ekonomík práve vo fáze pred liberalizáciou, ako aj nižšia podmienenosť úverov, aby sa prípadné efekty jej politik a úverov mohli sklbiť s vytvorenými príležitosťami, ale aj to, či vôbec je snaha maximalizovať efektivitu minimalizáciou nákladov v oblasti rozvojovej pomoci konzistentná s vymedzenými cieľmi.

## Literatúra

- [1] ARLT, J. – ARLTOVÁ, M. – RUBLÍKOVÁ, E.: Analýza ekonomických časových rad s príklady. Praha: VŠE v Praze 2002.
- [2] BALASSA, B. a kol: *Development Strategie in Semi-industrial Economies*. Washington, DC: World Bank 1982.

---

<sup>7</sup> *Independent Evaluation Group* je útvar v rámci Svetovej banky, ktorý hodnotí výsledky aktivít Svetovej banky a ich prínos k rozvoju krajín. Štúdiou [15] hodnotila výsledky podpory Svetovej banky liberalizácii obchodu menej rozvinutým krajinám.



- 
- [3] EDWARDS, S.: Trade Liberalization Reforms and the World Bank. *American Economic Review*, 87, 1997, č. 2, s. 43 – 48.
- [4] From Adjustment Lending to Development Policy Lending: Update of World Bank Policy. Washington, DC: World Bank 2004.
- [5] GOLDIN, I. – REINERT, K.: *Globalization for Development*. Washington, DC: World Bank 2006.
- [6] HEBÁK, P. – SVOBODOVÁ, A.: *Regrese. II. část. Praha: VŠE v Praze 2002.*
- [7] HLUBINKA, D.: Metody pro prokládání křivek s použitím na reálných datech. In: ANTOCH, J. – DOHNAL, G. (ed.): *Robust '98*. Praha: JČMF 1998, s. 55 – 76.
- [8] KADEŘÁBKOVÁ, A.: *Základy makroekonomické analýzy*. Praha: Linde 2003.
- [9] MANCA, CH. – BAND, R.: *Strengthening the Linkages between Trade, Development and Poverty Reduction*. Jaipur: CUTS International 2007.
- [10] OCAMPO, J. A. – PARRA, M. A.: This is o Boom of Mineral, Not Agricultural Prices. New York: RGE Monitor, 6. mája 2008.
- [11] RANIS, G.: *The Evolution of Development Thinking: Theory and Policy*. Washington, DC: World Bank 2004.
- [12] SALINAS, G. – AKSOY, A.: *Growth After and Before Trade Liberalization*. Washington, DC: World Bank 2006.
- [13] SRINIVASAN, T. N. – BHAGWATI, J.: *Outward Orientation and Development: Are Revisionist Right?* New Haven: Yale University 1999.
- [14] The World Bank – Projects and Operations. <<http://www.worldbank.org/projects>>.
- [15] TSIKATA, Y. a kol.: *Assesing World Bank Support for Trade, 1987 –2004*. Washington, DC: World Bank 2006.
- [16] UNCTAD Handbook of Statistics Online. <<http://www.unctad.org/statistics/handbook>>.
- [17] United Nations Common Database. <<http://unstats.un.org/unsd/cdb>>.
- [18] WINTERS, A. L.: Trade Liberalisation and Economic Performance: An Overview. *The Economic Journal*, 114, 2004, č. 493, s. 4 – 21.
- [19] *World Development Report 1987*. Washington, DC: World Bank 1987.
- [20] *World Economic Outlook Database*. October 2007 Edition. <<http://www.imf.org>>.
- [21] WTO Public Forum How Can the WTO Help Harness Globalization? Opening Speeches. Geneva: WTO 2007.

## Príloha 1

## Prehľad porovnávaných krajín

Krajina	Rok liberalizácie	Asistencia WB v t <sub>2</sub> až t <sub>3</sub>	Hlavný cieľ úverov
Argentína	1991	áno	Rozvoj finančného a súkromného sektora
Benin	1990	áno	Štandardy a finančné reportovanie
Brazília	1991	áno	Reforma administratívy a štátnej služby
Ekvádor	1991	áno	Zlepšenie pracovných trhov
Filipíny	1988	áno	Rozvoj finančného a súkromného sektora
Ghana	1985	áno	Rozvoj finančného a súkromného sektora
Honduras	1991	áno	Ostatný ekonomický manažment
India	1991	áno	Rozvoj finančného a súkromného sektora
Jamajka	1985	áno	Rozvoj exportu a konkurencieschopnosti
Kamerun	1993	áno	Regulácia a politika hospodárskej súťaže
Keňa	1993	áno	Rozvoj exportu a konkurencieschopnosti
Kostarika	1986	áno	Rozvoj exportu a konkurencieschopnosti
Madagaskar	1996	áno	Regulácia a politika hospodárskej súťaže
Malawi	1994	áno	Regulácia a politika hospodárskej súťaže
Mali	1988	áno	Rozvoj ostatného finančného a súkromného sektora
Maroko	1984	áno	Rozvoj finančného a súkromného sektora
Mauretánia	1995	áno	Reforma administratívy a štátnej služby
Mexiko	1986	áno	Rozvoj exportu a konkurencieschopnosti
Pakistan	2001	áno	Rozvoj exportu a konkurencieschopnosti
Panama	1996	áno	Odstraňovanie chudoby
Pobrežie slonoviny	1994	áno	Manažment dlhu a fiškálnej udržateľnosti
Senegal	1994	áno	Rozvoj finančného a súkromného sektora
Tunis	1989	áno	Obhospodarovanie prírodných zdrojov a životné prostredie
Turecko	1989	áno	Rozvoj exportu a konkurencieschopnosti
Zambia	1993	áno	Rozvoj exportu a konkurencieschopnosti
Bangladéš	1995	nie	
Bolívia	1985	nie	
Dominikánska rep.	1992	nie	
Čile	1986	nie	
Jordánsko	1984	nie	
Juhoafrická rep.	1991	nie	
Južná Kórea	1982	nie	
Malajzia	1988	nie	
Nepál	1991	nie	
Niger	1994	nie	
Paraguaj	1989	nie	
Stredoafriická rep.	1994	nie	
Thajsko	1986	nie	
Uruguaj	1990	nie	